

0t içinde dörän odalar

Category: Edebiýaty öwreniš, Goşgular, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

0t içinde dörän odalar OT İÇİNDE DÖRÄN ODALAR

Beýik Watançylyk urşunyň gazaply meýdany halkymyz üçin ägirt uly synag boldy. Ol meýden mertligiň, gahrymançylygyň, päkize watançylygyň ajaýyp nusgalaryny ýuze çykardı. Söweş meýdanynyň her ädimi täze-täze gahrymanlary döretdi. Ol esgerler mähriban Watanyň her dabanyň ýeri üçin jan berip, jan almaga taýyndylar. Olar her gezek söweše girenlerinde: "Ölmeli, emma Watanyň ýekeje dabanyň ýerini hem bermeli däl" diýen beýik watançylykdan ugur alyp, ganym leşgerine wehim salýan ýigitlerdi.

Türkmen şahyrlary harby kasama wepaly, iň soňky damja ganyna çenli Watany goramaga taýyn bolup, söweşde şöhrat gazanan gerçekleri joşgun we söýgi bilen wasp etdiler. Ol ýigitleriň watançylyk hereketi, durnuklylygy, çydamlylygy gyzgyn ýurekden çykýan lirikanyň takyk mazmunyna siñdi.

Söweş meýdanynyň belli gahrymanlary hakda ýazylan odalar şol döwrüň türkmen poeziýasyna aýratyn öwüşgin berýär. Şol eserlerde sosialistik Watanyň özbaşdaklygy hakda otly söweşlere giren esgerleriň sada keşbi mähir-muhabbet bilen wasp edilýär.

Dürli milletleriň ogul-gyzlary hakda ýazylan şol odalar SSSR halklarynyň mähirli dostlugynyň bozulmaz esasda gurlandygyny ýene bir gezek aşgär etdi. Kemal Işanowyň "Ordenliler", "Edermenleriň raporty" (pulomýotçy Iwanowa), Çary Aşyrowyň "Gahryman", Soltan Bekmyradowyň "Razwedkaçy Ulanowa", A.Çarygulyýewiň "Şöhrat bolsun gahrymana" (Nowikowa), Ruhy Alyýewiň "Biz aýryldyk beýik ýolda" (Çernýahowskä), Şaly Kekilowyň "Mergen topçy" (Gromowa), Ata Nyýazowyň "Deñiz ogullary", Gazak Gylyjowyň "Söweş pälwany" (general-mayor

Şeýpine), Aman Kekilowyň "Gahryman Sarkizýan", Gara Seýitliýewiň "Zoýa", "Seniň gudrat ganatyň" (kapitan Gastello), Rehmet Seýidowyň "Tanyá", "Podpolkownik Belýäýewskä", "Asman awçysy", N.Pommanyň "Kapitan Gastello" eserleri we başgalar.

Ägirt uly terbiýecilik ähmiýete eýe bolan bu eserleriň köpüsü Sowinformbýuronuň maglumatlary esasynda ýazylsa, birnäçesi gös-göni söweş meýdanlaryndaky şahyrlaryň öz söweşdeş ýoldaşlary hakdadır. Bu odalar köplenç ýagdaýda, çeber ocerk stiline golaý görnüşde hakykaty dogry hem operatiw beýan edýändikleri üçin gymmatlydyr. Bu eserlerde liriki gahrymanyň gyzgyn ýüreginiň batly urgasyny, wepaly dostunyň sesini eşitmek bolýar.

Frontçy şahyr Ata Nyýazowyň Sewastopol şäherini goraýjylara bagışlanan "Deñiz ogullary" diýen eserinde şol uruş hakyatlarynyň biri beýan edilýär. Gazaply jeňleriň birinde sowet esgerleri duşman goşunynyň garşysyna durup, gaýduwsyz hereket edýärler:

Ganym garşysyna bu baş gahryman,
Gaýduwsyz göreşde gyzyl ot saçdy.
Jahan lerzan urul, turdy bir tupan,
Asman ýere, ýer asmana ulaşdy.

Şeýle söweşlerde gaýduwsyzlyk görkezen sowet esgerleriniň mukaddes işi eseriň mazmuny edilip alynypdyr. Gahrymanlar ölmeyärler. Olaryň işi-de, şöhraty-da öz halkynyň ýeňişleri bilen ýasaýar. Bu eseriň liriki gahrymanynyň duýgy-düşünjesi-de şeýle esasda ösýär:

Filçenko, Sibulko, Odinsew, Pawşin,
Krasnoselskiý – gahryman atlar.
Watanmyz ýatlar bularyň işin
Duşmanyň bagrynda ýandyrar otlar.

Şaly Kekilowyň "Mergen topçy" goşgusynda-da gahrymançylykly söweşleriň biri barada söz açylýar. Goşgynyň ýokarsynda şeýle ýazgy ýerleşdirilipdir:

"Seržant Gromowyň top rasçýotynyň üstüne faşistleriň istrebitelleri baş gezek cozdułar. Emma her gezegem özleri

zyýan çekip gaçdylar. Ýoldaş Gromowyň asmana atyjy topçularы nemesleriň hüjümini yzyna gaýtaranlarynda, 3 sany "Messerşmiti" urup ýykdylar we birnäçesine uly zyýan ýetirdiler".

(Sowet informasion býurosynyň maglumatyndan).

"Mergen topçy" goşgusynda konkret waka poetik serişdeleriň üsti bilen teswirlenýär. Eseriň liriki gahrymany turuwdan duşmana ýigrenç bilen söze başlaýar. Göräymäge ýonekeý habar sözlemleriniň üsti bilen beýan edilýän waka onçakly ünsüni çekerli hem däl ýaly. Emma liriji gahrymanyň watançylyk hyjuwy bilen mylaýym intonasiýa arkaly edermen watandaşyna simpatiýa bildirişi okyja öz täsirini ýetirýär:

Ganhor faşist lýotçikldri
Motoryna berdi hody.
Biziň batyr Gromowmyz
Oňa garşy açdy ody.

Görnüşi ýaly, öz gaýduwsyzlygy, pækize watançylygy bilen ähli sowet halklarynyň söýgüsine mynasyp bolan topçy rus ýigidi türkmenleriňem hormatyna, waspnamasyna eýe bolupdyr. Onuň sebäbi-de Gromowyň edýän işiniň ählihalk işi üçinligidir. "Sosialistik mülküň" her bir sowet adamsyna gymmatlygy sebäpli, ony goraýjylaryň ýalkymly obrazlary ähli sowet adamynyň idealyna öwrülýär.

Şöhrat gazanan goşun serkerdesi Çernýahowskiniň 38 ýaşynda biwagt aradan çykmagy bütin sowet halky üçin agyr ýitgi boldy. Onuň gaýduwsyz edermenligi sowet halkynyň faşistik Germaniýa garşy alyp baran söweşinde hem beýik ýeňše ýardam etdi. R.Alyýewiň oňa bagışlanan odasynda gahrymanyň şol şöhratly işleri, geçen ýoly ýatanylýar. Eseriň adyndan hem belli bolşy ýaly, goşun taýsyz ýeňişler gazanyp, beýik ýeňiş ýoly bilen barýar. Emma şol beýik ýolda, ahyryna çykylmanka, serkerdeden aýra düşmek duýulýar:

Biz aýryldyk beýik ýolda...
Ölüm aldy seni bizden

Saňa hormat, saňa şöhrat!
Biziň soldat kalbymyzdan.
Eý, Watanmyň merdan ogly,
Gahrymanlar gahrymany!
Ölüm nirden çykyp geldi?
Ýeňişleriň komandiri!

Näçe şöhratly iş üçin bolsa-da, nähili mukaddes iş üçin bolsa-da, ölüm ýowuzlygyna hem ajylygyna galýar. Muny şu goşgynyň belent ritorika bilen sözleýän liriki gahrymanyň intonasiýasyndan hem aňmak bolýar. Duýdansyz hem biwagt gelen ölüne ýigrenç bildirilse, hut şol sözlerde hem faşizme nälet, gadyrly dosta ýiti söýgi duýulýar.

Gazak Gylyjowyň "Söweş pälwany" goşgusynda liriki gahrymanyň içki hasraty, minnetdarlyk duýgusy şeýle jemlenýär:

Rahat ýat, atam, söweş alymym,
Seni ýatlap, duşmanlary urarys.
Öwreden tälimiň özür diridir,
Postumyzda polat kimin durarys.

Göräýmäge goşgynyň mazmunynda-da, gurluşynda-da hiç hili täzelik, üýtgeşiklik ýok ýaly. Bu, doğrudan-da, şeýleräk. Emma goşgynyň obýektinden başlap, liriki gahrymanyň setirsaýyn beýgelýän intonasiýasyna çenli – tutuş korpusyň adyndan aýdylýan kasama çenli, belli derejede, özboluşlylyk sakanylýar. Şol sebäplem frontçy şahyryň sesi bolup ýaňlanýan bu goşgy-da özi doğrusynda gürrüň edilmäge mynasyp. Türkmen ýigidiniň rus generalyny öz atasy ýaly hormatlap, onuň tabydynyň başynda gözýaş etmegi sowet adamlarynyň gazaply jeňlerdäki dostlukly aragatnaşyklaryny sypatlandyrýar. Eskadrilya komandiri kapitan N.F.Gastellonyň we onuň ekipaży leýtenantlar A.A.Burdenkonyň, G.N.Skorobogatyň, starşiy seržant A.A.Kalininiň 26-njy iýunda (1941) Minskiniň demiegazygynda görkezen edermenlikleri ursuň taryhynda altın harp bilen ýazyldy. Gara Seýitliýewiň, Aman Kekilowyň, Çary Aşyrowyň we beýlekileriň şol döwürde ýazan ençeme goşgularы harby lýotçıkleriň uruş ýyllaryndaky gaýduwsyzlyklaryny wasp

edýär.

Gara Seýitliýewiň "Seniň gudrat ganatyň" goşgusy kapitan Gastellonyň edermenligi hakda. Şahyr bu ýerde lýotçigiň watançylygyny belent ritorika bilen wasp edýär. Goşgyny okanyňda, onuň asman jeňlerinde edermenlik, başarıjaňlyk bilen söweş edýän ýigitler hakdadygyny bada-bat aňýarsyň. Ýöne onuň iň soňky setirlerini okaýançaň, kim hakdalygy aňylmaýar. Goşgynyň liriki gahrymanyň hyjuwdan doly kalby seni heýjana salýar. Ol gahryman watandaşlarynyň söweşlerde görkezen edermenliklerini eşidip, olara ýürekden guwanýar. Şol guwanjam eseriň başyndan tä ahyryna çenli saýlama sözler bilen beýan edilýär:

Halkynyň guwanjy – polat ganat polk bilen
Sen-de galkdyň asmana,
Ýyldyrym dek okdurylyp gök ýüzünde her ýana
Ölüm seçdiň duşмана.
Her söweşden çykanda batyrlygña nyşana
Alkyş geldi adyña.
Hem bat geldi badyña.

Liriki gahrymanyň minnetdarlyk bilen ýüze çykarýan duýgusy goşgynyň soňky setirlerinde şeýle jemlenýär:

Gökde bulutlar oýnap, ýyldyrymlar çakanda,
Ýa-da ýagmyrdan soňra älemeşsar çykanda,
Görüp ol asmandaky parlaýan güzel yzy,
Iller öz batyr ogly – Sizi ýarlaýar, Sizi.
Eý, gahryman, Gastello!
Eý, mähriban, Gastello!

Gahryman laçynyň başarıjaňlygyna baýşlanan bu setirler uly waspnamalaryň bir kiçijik bölegi. Aslynda, olaryň özi gymmatly poemany hemmelerden öňürti gözüň yüzüne ýazdylar.

Ç.Aşyrowyň "Gahryman" eseriniň mazmuny hem ýokarky waka örän ýakyn. Bu ýerde lýotçık Leonid Mihaýlowyň edermenligi teswirlenýär:

– Halk – diýip, biz üçin boldy ol gurban,
Maslygy hem gymmat düşdi duşmana.
Hoşlaşyp ahyry gitjek bolanda,
Soňky zarbasyň urdy duşmana,
Eziz Leonid, duşmandan gan sorarys,
Duşmany ýok edip, ýurdy gorarys.

Mazmuny-da, ideýasy-da bir maksat ugrunda göreşyän sowet adamlarynyň doganlyk-dostlugyna syrygýan bu eseriň liriki gahrymany özünüň kämil düşünjesi bilen Leonidiň watançylygyny teswirlän öz matlabyny hem ýüze çykarýar. Gahrymanyň söwes wagtynda bitiren hyzmatlaryna baha bermäge okyjynyň özüne goýup, onuň jesediniň hem duşman üçin gymmatdygyny teswirleýär. Bu okyjynyň watançylyk duýgularynyň has-da ösmegine ýardam edýär. Beýik Watançylyk ursy ýyllarynda dörän odalar SSSR halklarynyň arasyndaky gatnaşygt hasam ysnyşdyrdy. Doganlyk halklaryň ogul-gyzlaryna başyşlanan şol eserler edebiýatymzy täze-tä obrazlar bilen baýlaşdyrdylar. Rehmet Seýidowyň Zoýa Kosmodemýanskayanyň ýadygärligine bagışlanan "Tanýasy", lýotçık leýtenant Galileýe bagışlanan "Asman awçysy" goşgusy, Ýakup Nasyrlynyň "Tanýa", Berdi Soltannyýazowyň "Zoýa" goşgulary, Ruhy Alyýewiň Gata Zaýnulliniň edermenligi hakdaky "Ganly bilet" eseri we beýlekiler muňa mysaldyr. Watançylygyň, durnuklylygyň, edermenligiň taýsyz nusgasyny görkezen Zoýa Kosmodemýanskayanyň şöhratly işi hakda ýazylan eserldr bütin sowet edebiýatynyň sahypalaryny bezeýär. Ilki-ilkiler onuň merdanalygyny Tanýa diýen gizlin ady bilen wasp etdiler. Soňra ol öz hakyky ady – Zoýa ady bilen taryha girip gitdi. Ýeri gelende, ýene bir zady belläsimiz gelýär. Türkmen edebiýatynda doganlyk halklaryň edermen ogul-gyzlarynyň obrazynyň döredilişi ýaly, beýleki doganlyk halklaryň edebiýatynda-da türkmen esgerlerj barada eserleriň onlarçasy döredi. Gurban Durdynyň, Annagylyç Ataýewiň, Kerim Dosowyň, Ýakup Kulyýewiň we beýlekileriň gahrymançylyklary bütin ýurdumya aýan boldy. Şol gahrymançylyklaram ýazyjy-şahyrlaryň ünsüni özüne çekdi.

Beýik Watançylyk urşunyň dürli frontlarynda gaýduwsyzlyk bilen mertlik görkezen sowet adamlarynyň waspyny edýän ýokarda seredilen we şolara kybapdaş odalaryň döreýiș taryhy-da biribirine gaty ýakyn. Ol eserleriň esasy ideýasy-da Watan ugrunda gan döken gerçekleriň ýadygärliginiň hiç mahal unudylmajakdygy, olaryň umumy halk bähbidi üçin, doganlyk-dostlugyň hatyrasy üçin göreşendikleridir. Şol sebäplem köpmilletli Watanymyzyň abadanlygynyň, azatlygynyň ol esgerler üçin müdimilik ýadygär boljakdygy bu eserlerde doly nygtalýar.

1975 ý.

Begmyrat USSAÝEW.

#sowesjenpoeziya Edebiýaty öwreniș